

1. Obiekt Zakłady Przemysłu Dzielwarskiego "SPLOT"

2. Czas powstania

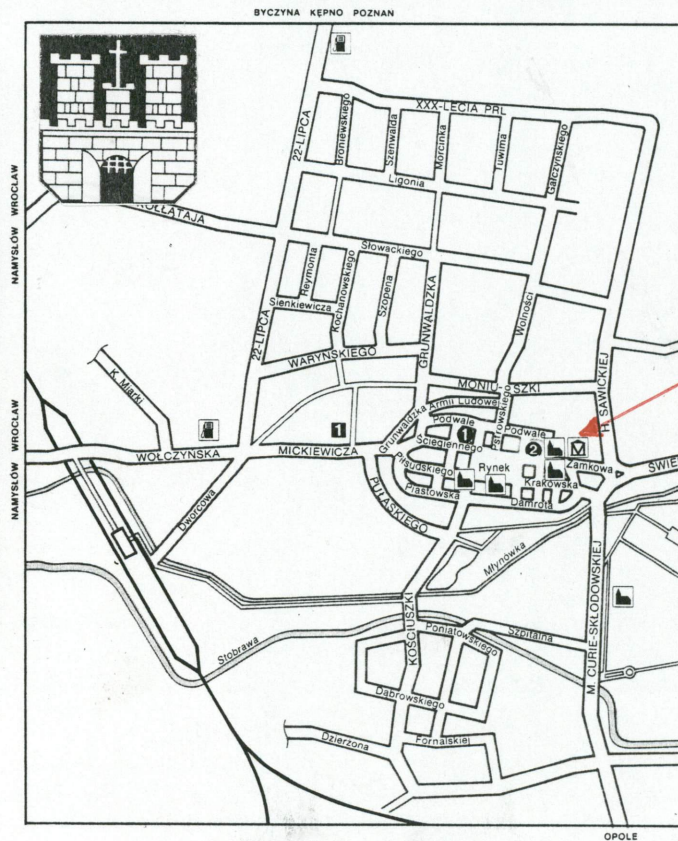
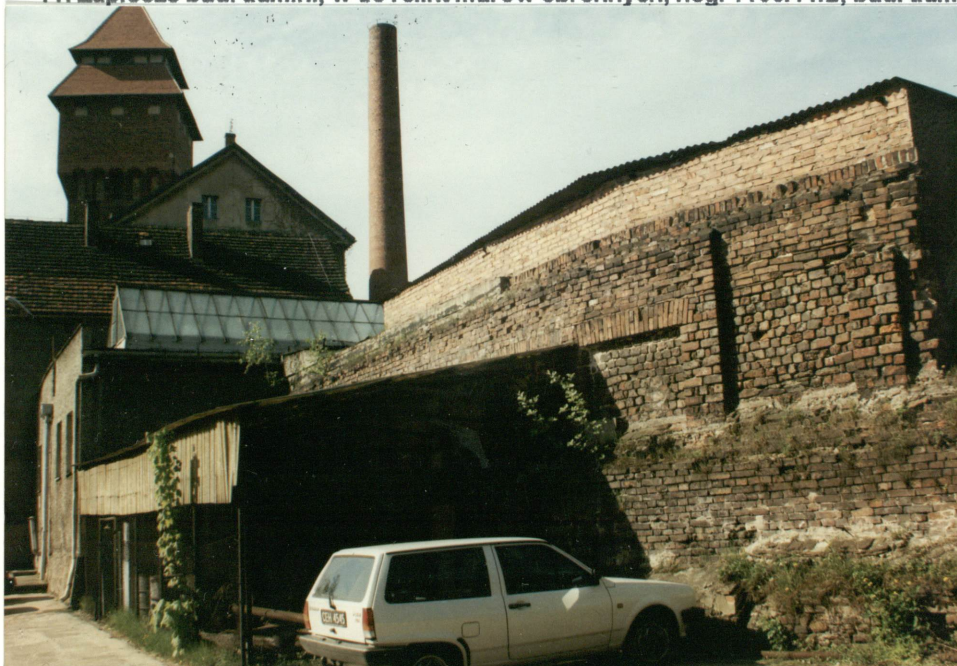
3. Miejscowość

ZESPÓŁ GOSPODARCZY D. PRZYTUŁKU I SZPITALA

1875

KLUCZBORK

11. Zaplecze bud. admin., w tle relikty murów obronnych, neg. 1100/11/2; bud. admin. od zach., neg. 1110/17/3; orientacja

4. Adres

46-200 Kluczbork
ul. Jagiellońska 4

nr hipoteczny

5. Przynależność administracyjna

województwo opolskie

gmina Kluczbork

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Kreuzburg

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo opolskie

powiat Kluczbork

8. Właściciel i jego adres

Zakłady Przemysłu Dzielwarskiego
"Splot"
46-200 Kluczbork, ul. Jagiellońska 4
tel. 077/47-44-170

9. Użytkownik i jego adres

Zakłady Przemysłu Dzielwarskiego
"Splot"
46-200 Kluczbork, ul. Jagiellońska 4
tel. 077/47-44-170

10. Rejestr zabytków

Nr

data

12. Autorzy, historia obiektu, określenia stylu

Dzieje zespołu łączą się z rozwojem d. zakładu dla inwalidów wojennych ufundowanego w 1777 r. przez Fryderyka II a zbudowanego do 1779 r. wg. projektu i pod kierunkiem wybitnego architekta Karla Gotharda Langhansa, na placu przylegającym do wschodniej części murów miejskich, na którym stał niegdyś gmach komandorii Krzyżowców z Czerwoną Gwiazdą, spalony w 1736 r.

W 1819 r. zakład spłonął. Odbudowano go do 1823 r. wg. projektu i pod kierunkiem jednego z najsłynniejszych architektów XIX-wiecznych Niemiec Karla Friedricha Schinkla. Od pocz. XIX w. funkcjonował tutaj przytułek dla ubogich i szpital, także fabryka sukna zatrudniająca pensjonariuszy.

W 1873 r. zakład przejęła Prowincja Śląska i urządziła szpital psychiatryczny, czynny do 1936 r. Później mieścił się tutaj urząd zatrudnienia a w czasie II wojny światowej również obóz jeniecki dla oficerów polskich a następnie francuskich. Od 1943 r. więzieni tu byli również Anglicy i Amerykanie "jako obywatele państw wrogich". Po 1945 r. w gmachu szpitala stacjonowała armia rosyjska, później w ogromnym budynku umieszczono różne biura, magazyny, także wytwórnię kolder i gremplarnię, internat szkolny.

Z chwilą przejęcia w 1873 r. zakładu przez Prowincję Śląską dobudowano do 1875 skrzydło zachodnie z łącznikiem do korpusu gmachu głównego. Na wsch. i płn. od kompleksu, zamkniętego od wsch. ul. Jagiellońską a od płn. ul. Moniuszki powstały w 1875 również pierwsze budynki kształtujące nowe zaplecze gospodarcze zespołu szpitala psychiatrycznego - kotłownia z kominem przemysłowym, pralnia, stajnia i wozownia, zaś z pocz. XX w. również kuchnia wydająca posiłki dla chorych. Tutaj funkcjonowały też magazyny szpitalne i inne obiekty gospodarcze.

Z chwilą likwidacji w 1936 r. szpitala obiekty jego zaplecza wykorzystywać zaczęto do różnych zadań administracyjnych, magazynowych a również przemysłowych. Z biegiem czasu zaczęły tutaj funkcjonować niewielkie zakłady - rozlewnia piwa i wód gazowanych (być może na fundamencie d. browaru), drukarnia, garbarnia skór futerkowych etc. Współcześnie dominującą rolę odgrywają tutaj obiekty ZPD "Splot".

Dokończenie - patrz: Załącznik nr 1

13. Opis (sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, wnętrza, wyposażenie, instalacje)

Sytuacja: Zakłady dziewiarskie "Splot" znajdują się na wschodnich obrzeżach historycznego centrum Kluczborka. Budynki rozmieszczone są na dwóch połączonych z sobą działkach o nieregularnym kształcie. Od płn. teren zakładu ograniczony jest ul. Moniuszki, od płn. wsch. terenem Państwowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej, od wsch. teren przylega do ul. Jagiellońskiej. Na pld. od głównego wjazdu znajduje się działka i budynek mieszkalny administrowany przez Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej w Kluczborku. Od pld. teren zakładu graniczy z terenem Muzeum Ziemi Kluczborskiej i ul. Zamkową. Od płn. zach. z zakładem graniczy teren Zespołu Szkół Zawodowych i Opolskie Przedsiębiorstwo Surowców Wtórnych, a od płn. zach. z terenem Państwowej Szkoły Muzycznej. Nachylony w kierunku płn. wsch. teren jest ogrodzony, w części linii ogrodzenia znajdują się budynki zakładów. Przez teren przebiegają z pld. na płn. fragmenty średniowiecznych murów obronnych stanowiących rodzaj oskarpowania lub murów oporowych niwelujących różnice wysokości terenu. Różnice te pokonywane są stromymi podjazdami oraz schodami (obok budynku administracyjnego, warsztatu i zakładu graficznego). Teren niezabudowany ma utwardzoną nawierzchnię żużlem przemierzonym z gruzem oraz prefabrykowanymi żelbetowymi płytami. W kilku miejscach zachowały się fragmenty bruku z kamienia polnego.

Na zespół składa się kilkanaście obiektów kubaturowych zwartych w trzech kompleksach, kilka obiektów wolnostojących i relikty średniowiecznego muru obronnego. Ze względu na wartości historyczne terenu zawierającego relikty dawnych murów obronnych w bezpośrednim sąsiedztwie Bramy Krakowskiej i Fundacji Fryderycjańskiej kilka obiektów objęto ewidencją historyczno-konserwatorską w formie kart ewidencyjnych. Są to:

Budynek administracyjny (dyrekcji ZPD "Splot") (2) wzniesiony ok. 1875 r., usytuowany w pld. wsch. części działki, w bezpośrednim sąsiedztwie Muzeum Ziemi Kluczborskiej, zwarty z budynkiem mieszczącym Zakład Graficzny. Murowany w technologii tradycyjnej z cegły ceramicznej, stropy w piwnicy ceramiczne, nad pozostałymi kondygnacjami drewniane, konstrukcja więźby dachowej drewniana, pokrycie dachówką ceramiczną. Elewacje tynkowane, stolarka okienna i drzwiowa drewniana, oryginalna z czasu budowy. Wewnątrz zachowane drewniane schody z drewnianą balustradą. Budynek wielokrotnie przebudowywany.

Budynek magazynowo-administracyjny (3) wzniesiony ok. 1916 r., usytuowany w północnej części terenu, na płn. od budynku dawnego szpitala, od zach. zwarty z budynkiem gospodarczym i kotłownią. Budynek wzniesiony w tradycyjnej technologii, z cegły ceramicznej, stropy nad piwnicami ceramiczne typu Kleina, nad pozostałymi kondygnacjami drewniane. Konstrukcja stropodachu drewniana, pokrycie papą. Budynek podpiwniczony, dwukondygnacyjny, kryty dwuspadowym dachem o nieznacznym spadku połaci. Budynek zachował bez zmian plan, bryłę, elewacje, w znacznym stopniu drewnianą stolarkę okienną i drzwiową.

Budynek gospodarczy (4) wzniesiony ok. 1875 r. wielokrotnie przebudowywany, usytuowany w płn. zach. części terenu zakładu, od wsch. zwarty z budynkiem administracyjno-magazynowym. Wzniesiony w technologii tradycyjnej, stropy ceramiczne i drewniane. Konstrukcja więźby dachowej drewniana, pokrycie dachówką ceramiczną. Wewnątrz zachowane drewniane schody z oryginalną balustradą. Budynek częściowo podpiwniczony, dwukondygnacyjny, przekryty stromym dwuspadowym dachem, od płn. wiatą połączony z budynkiem produkcyjnym. Budynek wielokrotnie przebudowywany i zmieniający funkcje.

Ponadto w zespole znajdują się budynki nie objęte ewidencją historyczno-konserwatorską, częściowo o dziewiętnastowiecznej proveniencji oraz zbudowane ok. 1980 r. o wybitnie użytkowym charakterze pozbawione wartości architektonicznych.

Budynek mieszczący Zakład Graficzny, pochodzący z ok. 1875 r., zwarty z budynkiem administracyjnym i przybudówką z 1980 r., wzniesiony w tradycyjnej konstrukcji z cegły ceramicznej. Stropy ceramiczne i drewniane, dachy płaskie, kryte papą bitumiczną. Budynek wielokrotnie przebudowywany zupełnie zatracił cechy nadane w XIX w.

Dokończenie - patrz: Załącznik nr 1

14. Kubatura układ przestrzenny	15. Powierzchnia użytkowa wskazano na kartach poszczególnych obiektów - patrz rubr. 24	16. Przeznaczenie pierwotne Zaplecze gospodarcze dawnego szpitala	17. Użytkowanie obecne Zakłady Przemysłu Dzwierskiego "Splot"
18. Prace budowlane i konserwatorskie Obiekty zespołu były wielokrotnie przebudowywane i wykazują stopień przekształceń zacierający zasadniczo pierwotny kształt z lat 70-tych XIX w. Dotyczy to zaplecza budynku administracyjnego gruntownie przebudowanego w latach 80-tych XX w. mieszczącego obecnie Zakład Graficzny. Budynek szwalni i dziewiarni wzniesiony na gruzach wcześniejszego o proveniencji dziewiętnastowiecznej, w typowych dla PRL-u utylitarnych formach powtarza jedynie ogólnie plan poprzedniego budynku. Kompleks zaplecza gospodarczego (4) utrzymał zasadniczo bryłę z czasu budowy w latach 70-tych XIX w. Zmianie ulegała dyspozycja pomieszczeń, do elewacji płn. w latach 60-tych dobudowano kotłownię, do elewacji pld. wiatę z wejściem głównym. Budynek administracyjny (2) zachował bez większych zmian bryłę, plan, układ pomieszczeń. W latach 80-tych elewacje zostały otynkowane. W stanie bliskim oryginalnemu z czasu powstania zachował się budynek magazynowo-administracyjny (3). Po 1945 r. w budynku przeprowadzono drobne remonty, wymiany instalacji i wymalowania, nie zmieniła się dyspozycja wnętrza. Zmodernizowano jedynie sanitariaty i ustawiono nowe plastikowe drzwi wejściowe (w latach 90-tych XX w.).		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Stan techniczny obiektów objętych ewidencją historyczno-konserwatorską jest zróżnicowany. Stan budynku administracyjnego (2) i magazynowo-administracyjnego (3) określić można jako zadowalający. Mury nośne, konstrukcje stropów i więźby dachowej w dobrym stanie technicznym. Na elewacjach budynku magazynowo-administracyjnego (3) ubytki tynku. Instalacje sprawne użytkowane. Ogólny stan techniczny budynku gospodarczego (4) zadowalający. Mury nośne w partii przyziemia miejscami zawilgocone, z ubytkami tynku. Obróbki dekarne, rynny i rury spustowe częściowo skorodowane, kwalifikują się do wymiany. W kotłowni dwa kotły parowe z lat 50-tych XX w. sprawne, użytkowane.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Zespół budynków ZPD "Splot" kształtował się na przestrzeni przeszło stu lat na działce zawierającej relikty średniowiecznych fortyfikacji miejskich, w sąsiedztwie Bramy Krakowskiej i dawnego zakładu dla inwalidów wojennych ufundowanego w 1777 r. przez Fryderyka II. Utylitarnie, skromne w formie zabudowania pochodzące z lat 70-tych XIX w. i początku XX w. nie prezentują większych wartości architektonicznych. Wielokrotne przebudowy na ogół obniżyły i tak niezbyt wysoką ich rangę. Kontekst kulturowy (sąsiedztwo d. Przytułku i Szpitala objętego ochroną prawną) wymaga konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkich planów inwestycyjnych, remontowych i modernizacyjnych prowadzonych na działce. Pilnym zadaniem powinno być usunięcie otaczających mur obronny prowizorycznych przybudówek, w tym warsztatu i odpowiednia ekspozycja reliktu muru. Dopuszcza się likwidację d. budynków gospodarczych zaplecza Szpitala, można by utrzymać co najwyżej bud. administracyjny, dopuszczając zmiany jego funkcji i modernizację wnętrza.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

- Karta ewidencyjna "Dawny Przytułek i szpital" - wykonana przez mgr inż. arch. Annę Broniewską w BSiDZT, w listopadzie 1997 r.;
- Plan zagospodarowania terenu Zakładów Przemysłu Dziewiarskiego "Splot";
- Biuro projektów Przemysłu Lekkiego w Łodzi, 1991r.;
- Projekt techniczny instalacji elektrycznej;
- Archiwalny projekt rozbudowy budynku z 1916 r. w biurze ZPD "Splot" w Kluczborku;
- Analiza ochrony dóbr kultury. Zasób i wartości zabytkowe zespołu "Splot" w Kluczborku, BSiDZT Stanisław Januszewski, Wrocław 1999 r.

22. Bibliografia

- Katalog zabytków, t. VII, zeszyt 4;
- Czesław Thullie, Zabytki architektoniczne województw katowickiego i opolskiego, Wydawnictwo "Śląsk", Katowice 1969 r.
- Kreuzburg. Stadt und Kreis in Oberschlesien. Geschichte und Erinnerung. Ein Heimatbuch, Duderstadt, 1990;
- Heimat Kalenders Kreises Kreuzburg, r. 1930.

23. Źródła ikonograficzne i fotograficzne (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

24. Uwagi różne

Patrz: Karty ewidencyjne: 1) Zakłady Przemysłu Dziewiarskiego "Splot" w Kluczborku - budynek gospodarczy, 2) budynek magazynowo-administracyjny, 3- bud. admin., 4 - komin kotłowni, BSiDZT, Wrocław, w maju 1999 r.

25. Opracował: Program komputerowy karty - Word for Windows - BSiDZT S. Januszewski

tekst dr Stanisław Januszewski, Stanisław Jabłoński, 15 maja 1999 r.
plany, rysunki mgr inż. arch. Anna Broniewska, 14 maja 1999 r.
zdjęcia fotogr. dr Stanisław Januszewski, Stanisław Jabłoński, 15 maja 1999 r.
miejsce przechowywania negatywów BSiDZT S. Januszewski

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO !

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Nr 1 - dokończenie rubryki 12 i 13, sytuacja
Nr 2 i 3 - dokumentacja fotograficzna

BIURO STUDIÓW I DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW TECHNIKI
Stanisław Januszewski
tel. 0601-755-138
Hollera 113/11
ul. 1 maja 1999 r.
REGON 93150211

1. Miejscowość K L U C Z B O R K	2. Obiekt ZPD "Splot" ZESPÓŁ GOSPODARCZY D. PRZYTULKA I SZPITALA	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Dokończenie opisu rubr. 12 i 13. Sytuacja - verte
--	--	---

c.d. rubr. 12

Rodowód funkcjonujących na tym terenie współczesnych ZPD "Splot" sięga lat 1945-1949 kiedy to upaństwowiono szereg małych przedsiębiorstw różnych branż. W 1956 r. część tych zakładów połączono tworząc Kluczborskie Zakłady Przemysłu Terenowego. W obiektach przy ul. Jagiellońskiej 4 w Kluczborku prowadzono rozlewnie piwa i wód gazowanych, produkcję wyrobów z folii (m.in. płaszcze przeciwdeszczowe), wspomnianą z lat 1936-1939 drukarnię i garbarnię skór futerkowych. W 1973 r. podjęto również produkcję dziewiarską (swetry, rękawiczki, inne). W 1976 r., z chwilą likwidacji przemysłu terenowego, zakład dziewiarski podporządkowano ZPD "Opolanka" w Opolu. W strukturze organizacyjnej "Opolanki" znalazł się również zakład dziewiarski funkcjonujący od lat 60-tych XX w. w Gorzowie Śl. (Oleskie Zakłady Przemysłu Terenowego). 1 stycznia 1983 r. utworzono samodzielne ZPD "Splot" w Kluczborsku podporządkowując im również zakład w Gorzowie Śl. 22 sierpnia 1994 r. ZPD "Splot" przekształcono w jednoosobową spółkę skarbu państwa.

c.d. rubr. 13

Budynek warsztatu, z około 1980 r., usytuowany na ptn. od zaplecza Zakładu Graficznego, wzniesiony w technologii tradycyjnej, jednokondygnacyjny, przekryty dachem płaskim, przylegający od wschodu do reliktów miejskich średniowiecznych fortyfikacji.

Budynek mieszkalno-administracyjny będący w dyspozycji Przedsiębiorstwa Gospodarki Komunalnej, wzniesiony ok. 1875 r., przebudowany w latach 80-tych XX w., wzniesiony w technologii tradycyjnej, z cegły ceramicznej, stropy drewniane. Konstrukcja stropodachu drewniana, 2-kondygnacyjny, kryty dachami płaskimi i pulpitowymi.

Budynek szwalni i dziewiarni wzniesiony w 1982 r. na gruzach wcześniejszego z końca XIX w., usytuowany w ptn. zach. części terenu zakładu, wiatą połączony z kotłownią. Budynek wzniesiony w konstrukcji żelbetowej, ze stalowym stropodachem na kratownicach. Budynek dwukondygnacyjny, dach płaski, kryty papą bitumiczną.

Komin murowany z cegły z ok. 1875 r., o wysokości 30 m, o podstawie na planie kwadratu, zwieńczonej dekoracyjnym fryzem ceglanym, wyżej o przekroju sześciokątnym w bezpośrednim sąsiedztwie kotłowni zwartej z budynkiem gospodarczym w ptn. zach. części zakładu.

Relikt muru obronnego o proveniencji XIV w., murowanego z cegły o fundamentach z kamienia polnego, usytuowany między budynkiem administracyjnym, a dawnym szpitalem, na wsch. od budynku warsztatu.

Wkładkę założył: dr Stanisław Januszewski 7 maja 1999 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

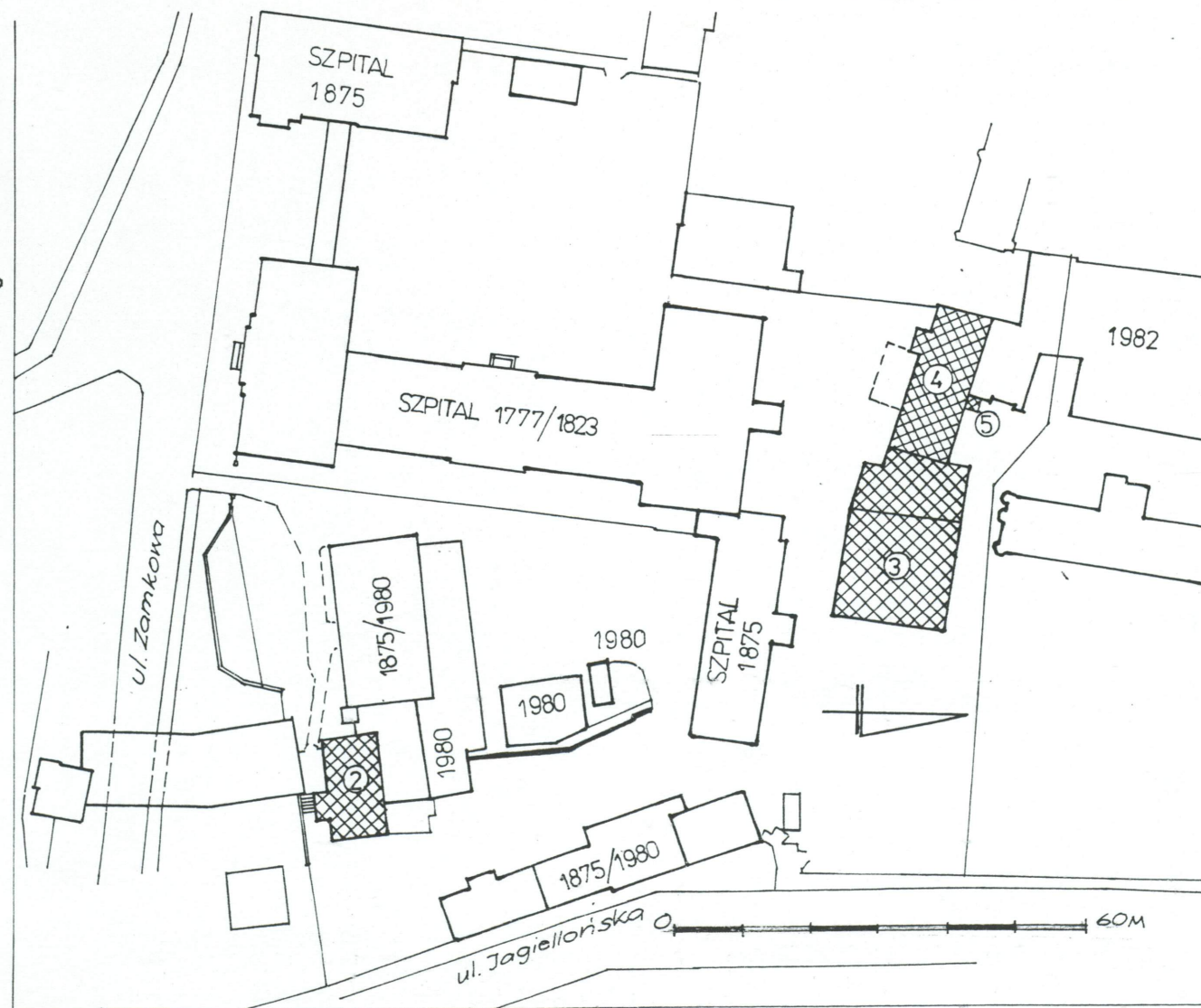

ZPD "SPLOT", Kluczbork
fazy rozwoju przestrzennego

Legenda:

 wykonano ewidencję historyczno konserwatorską

1. teren zakładów - fragment d. zaplecza gospodarczego szpitala, 1875-1936
2. bud. administracyjny, 1875
3. bud. magazynowo administracyjny, ok. 1916
4. bud. gospodarczy, 1875
5. komin kotłowni, 1875

1. Miejscowość

KLUCZBORK

2. Obiekt ZPD "Splot"

**ZESPÓŁ GOSPODARCZY
D. PRZYTULKU I SZPITALA**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna. Verte!

1. Budynek gospodarczy od pld. wsch., neg. 1100/16/1

2. Budynek magazynowo-administracyjny, neg. 1100/4/5

3. Łącznik między budynkami gospodarczym a magazynowo-administracyjnym od pld., neg. 1100/16/100/16/5

Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński, 15 maja 1999 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSIDZT S. Januszewski

4. Fragment muru obronnego od ptn., neg. 1100/11/3
 5. Budynek szwalni od pld. wsch., neg. 1100/12/5
 6. Budynek zakładu graficznego od pld. zach., neg. 1100/10/6

1. Miejscowość

KLUCZBORK2. Obiekt ZPD "Splot"
**ZESPÓŁ GOSPODARCZY
D. PRZYTULKU I SZPITALA**

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Dokumentacja fotograficzna.

1. Komin, widok od wsch., neg. 1100/17/1

Wkładkę założył: Stanisław Jabłoński, 15 maja 1999 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BSiDZT S. Januszewski